

KAMUSAL ALANLARIN SÜREKLİLİĞİNİN SAĞLANMASINDA KENTSEL BELLEĞİN ROLÜ: TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ ÖRNEĞİ

THE ROLE OF URBAN MEMORY IN ENSURING THE CONTINUITY OF PUBLIC AREAS: THE CASE OF TARSUS HISTORICAL TRADE CENTER

Makale Bilgisi | Article Info

Başvuru: 03 Nisan 2022	Received: April 03, 2022
Hakem Değerlendirmesi: 11 Nisan 2023	Peer Review: April 11, 2023
Kabul: 19 Haziran 2023	Accepted: Haziran 19, 2023

Merve DENİZ* - Nur UMAR**

ÖZET

Tarih boyunca kamusal alanlar, kentli tarafından en çok kullanılan mekânlar olup buralarda bireyler arasında iletişim kurulması kentin kimliğinin şekillenmesine katkı sağlamıştır. Bu alanlardan biri olan tarihi ticaret merkezlerinde ise toplum, ihtiyaçlarını karşılarken beraberinde sosyalleşmiş ve önemli gördüğü öğeleri belleğine kaydetmiştir. Araştırmada ele alınan Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi, Tarsus kentinin liman özelliğini kaybetmesi ve yerleşimin kent merkezinin başka bölgeye kayması ile eski işlevselliğini kaybetmiştir. Bu çalışmanın amacı, kamusal alanların sürekliliğinde kentsel belleğin yerini Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi örneği üzerinden araştırmaktır. Bu bağlamda; mekân kullanıcılarının deneyimleri, bilgileri, hatıraları, tarihi merkezin kamusal ve yöresel özellikleri dikkate alınarak geneli 65 yaş ve üstü olan kentliyle kentsel belleğin değerlendirilmesi için anket tekniği ‘gözlem altında yanıtlama yöntemi’ ile yapılmıştır. Bellek mekânlarının tespitine katkı sağlaması için günümüzdeki işlev paftası ile Tarsus Kudub tarafından hazırlanan eski döneme ait işlev haritası çakıştırılarak fonksiyonu değişmeyen yapılar tespit edilmiş, alanı deneyimleyen bireylerle sözlü görüşme gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler makale kapsamında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kamusal Alan, Kentsel Bellek, Tarihi Ticaret Merkezleri, Tarsus.

* Doktora Öğrencisi, Eskişehir Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Eskişehir, Türkiye.
e-posta: deniz_merve13@hotmail.com ORCID: 0000-0002-6341-0264

** Doç. Dr., Adana A. T. Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Adana, Türkiye
e-posta: numar@atu.edu.tr ORCID: 0000-0003-0296-3671

Bu çalışma, Merve DENİZ’in, 2021 yılında, Adana A. T. Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı’nda Doç. Dr. Nur UMAR danışmanlığında tamamladığı “Kentsel Bellek Bağlamında Tarsus Tarihi Ticaret Merkezinin Değerlendirilmesi” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ABSTRACT

Throughout history, public spaces have been the most used spaces by the urban community, and communication between individuals has contributed to shaping the identity of the city. In historical trade centers, which is one of these areas, society has socialized with it while meeting its needs and recorded the items it considers important in its memory. Tarsus Historical Trade Center, which was discussed in the research, lost its former functionality with the loss of the port feature of tarsus city and the shift of the settlement's city center to another region. The aim of this study is to investigate the location of urban memory in the continuity of public spaces through the example of Tarsus Historical Trade Center. In this context; Taking into account the experiences, information, memories and public and regional characteristics of the historical center, the survey technique was carried out with the 'method of answering under observation' in order to evaluate urban memory with urban residents aged 65 and over in general. In order to contribute to the determination of memory locations, the function map of the present period prepared by Tarsus Kudeb coincided with the structures whose function did not change and oral interviews were carried out with individuals who experienced the field. The data obtained were evaluated within the scope of the article.

Keywords: City, Public Area, Urban Memory, Historical Trade Centers, Tarsus.

GİRİŞ

Ülkemizde kültürel mirasın korunmasına yönelik ilk düzenleme olarak ele alınabilecek çalışmalar, ilki 1869 olmak üzere 19. yüzyıl sonunda ve 20. yüzyıl başında çıkarılan Asar-ı Atika Nizamnameleridir (Madran, 1996, s.60-61). 20. yüzyılın başında arkeolojik alanlarda bulunan taşınır kültür varlıklarını kapsayan müzecilik çalışmaları ve yüzyılın ilk yarısında arkeolojik alanlarda başlatılan kazı çalışmaları Türkiye’de koruma kültürünün gelişmesi adına önemli adımlardandır. 1924’te yeniden onaylanan talimatname ile kurulan ve İstanbul özelinde çalışsa da ülkede koruma alanında denetleme ve karar alma konusunda yetkileri olan ilk kurum olan İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni (Madran, 1996, s.64-80), 1935 yılında kurulan Vakıflar Genel Müdürlüğü ile 1951 yılında kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) gibi kurumlarla koruma alanındaki çalışmaların güçlendirilmeye çalışıldığı görülmektedir (Şahin Güçhan ve Kurul, 2004, s.26). 1950 ve 1970’li yıllar ülkede tarihi yapılarla ilgili envanter oluşturma işlemlerinin yürütüldüğü, koruma ve belgeleme üzerine idari yapılanmanın kurulmaya çalışıldığı dönemdir (Şahin Güçhan ve Kurul, 2004, s. 28). Tarihsel süreç içerisinde çeşitli durumlar sonucunda değişen ve birçok maddi ile manevi değeri bünyesinde barındıran kentler, çok katmanlı yerleşimlerdir. Kentlerin kendilerine has farklı dokuları ve kimlikleri vardır. Dolayısıyla bir kenti anlamak için kentin kimliğini meydana getiren bileşenlere bakılması, kentsel dokunun çözümlenmesi gerekmektedir. Zira bunların başında ise öncelikle insanoğlunun kentle kurduğu ilişki önem arz etmektedir. Çünkü kentsel parçaları mekâna dönüştüren insandır. Kentler dinamik bir yapıda olup bu yapı kentin kimliğini de etkilemektedir. Ayrıca kentlerin özgün değerlerinden oluşan söz konusu kimlik, kullanıcıların kent ile etkileşim kurup yaşanmışlıkları arttırmasına, kentsel parçaların hatıralar üzerinden anımsanarak belirli sembollerin hatırlanmasına ve böylelikle kentsel belleğin şekillenmesine imkân tanımaktadır (Turan ve Ercoşkun, 2017). Kentli ise hafızasında kente ait öğeleri benimseyerek bölgenin daha kolay algılanmasını sağlamaktadır. Bu algılanma zamanla toplum tarafından kabul gördüğünde kentlerin kimlikleri oluşmaktadır (Lynch, 2010). Bu bağlamda kimliğin muhafaza edilmesinde kentsel belleğin sürdürülebilirliği önem arz etmektedir. Mekânlar yenilediğinde, kentsel dönüşümler meydana geldiğinde, cadde, sokak ya da mekân adları değiştiğinde toplum kendi çevresine yabancılaşmakta ve bu durum hafızalarda boşluklar yaratıp sahiplenme duygusunu yok etmektedir (Kiper, 2004).

İlk olarak Antik Yunan döneminde ortaya çıkan bellek kavramı, öncelikle felsefenin çalışma alanına konu

olmuştur. Daha sonraki süreçlerde ise tarih, sosyal bilimler, psikoloji, antropoloji, sosyoloji ve mimarlık gibi bilim dallarında yer almıştır. John Locke, “İnsan Belleği Üzerine Bir Deneme” isimli eserinde belleği saklama kutusuna benzetmiştir (Locke, 1996). David Hume ise aynı kelimeyi “İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme” isimli kitabında beş duyu organıyla deneyimlenen anların hatırlanmasını olarak ifade etmiştir (Hume, 2009). Sosyolog Maurice Halbwachs, “Hafızanın Toplumsal Çerçevesi” adlı eserinde hafızayı toplum ile ilişkilendirmiş ve oluşmasını kişiler arasındaki dinsel ve akrabalık bağlarına bağlamıştır (Halbwachs, 2016). Bu bağlamda bellek ya da eş anlamlısı hafıza, TDK’ye (2021) göre “Yaşanmış, öğrenilmiş konuları ve bunların geçmiş ile olan bağı zihinde depolama gücü” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021). Ayrıca Tarihçi Pierre Nora (2006) ise söz konusu bu kavramı “Her zaman yaşayan gruplar tarafından üretilen yaşamın kendisidir.” sözleriyle belirtmiş, “Hafıza Mekânları” (2006) isimli kitabında da toplumun bellek sayesinde meydana geldiğini ve toplumu oluşturan bireylerin güven duyabildiği, özleyebildiği, anımsayabildiği alanların hafıza mekânlarını inşa ettiğini ifade etmiştir (Nora, 2006). İlaveten yazar (2006), belleğin kendiliğinden meydana gelmediğini ve mekânların semboller, anlatılar veya ritüeller ışığında mana kazanıp hafızada yer ettiğini vurgulamıştır. Nitekim meydan, yapı, peyzaj gibi kentsel unsurlar varlıklarını tamamladıkları andan itibaren zamanla bir takım durumlara tanıklık ederek kalıcılıklarını sürdürmektedir (Rossi, 2006).

Kentler, yaşayan ve çok katmanlı bir yapıda olduklarından onlarında unutmaya veya hatırlama durumları bulunmaktadır. Toplumun bölgeyi deneyimlemesi ve yerleşimin fiziki yapısının bütünleşmesi ile bellek kavramının çeşitlerinden olan kentsel bellek oluşmaktadır (Assmann, 1997). Kentsel bellek, fiziki mekânın yanında mekâna dair hatıralardan meydana geldiği için kentli ile mekânlar arasındaki ilişkinin şekillenmesinde rol oynamaktadır. Bu konu hakkında Rossi (2006) “Şehrin Mimarisi” adlı kitabında kentin tecrübeler sayesinde fiziki boyutunun dışına çıkıp kentsel belleği oluşturduğunu ve böylelikle hafızanın gelecek kuşaklara aktarıldığını ifade etmiştir (Rossi, 2006). Bu nedenle kentsel belleğin kentli tarafından mekânlara yüklenen manalardan oluştuğunu, kullanıcılarına göre şekillendiğini ve söz konusu belleğin meydana gelmesinde kullanıcıların önemli bir rol üstlendiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda kentlerin fiziki durumunun anlam kazanabilmesi için hatıraların ve tecrübelerin sürdürülmesi gerekmektedir (Calvino, 2002). Yine Calvino (2002), yerleşimlerin geçmişte yaşanan olaylardan ayrılmaz olduğunu belirtmiş ve kentlerin içlerinde birtakım izler biriktirdiğini vurgulamıştır (Calvino, 2002).

Nitekim yerleşimlerin fiziki yapılarının bir mana ifade etmesi, anı ile deneyimlerin sürdürülmesine bağlı olup bu sürdürülebilirliği sağlayan ise kentsel bellektir (Calvino, 2002). Ayrıca kentler, zamanla değişen ve büyüyen büyürken de geçmişten gelen birikimleri belleğe alan sosyal yaşamın mekânları olmaktadır (Rossi, 2006). Dolayısıyla kentler, orada ikamet eden bireylerin ortak hafızasıdır. Bellek ise zamanın getirdiği şartlara göre değişiklik gösterip şekillenmektedir (Çakır ve Gönül, 2015). Zira bireylerin günlük yaşantılarında dinlenme, yürüme, eğlenme, buluşma gibi eylemlerin gerçekleştirildiği kentsel mekânlar, hatıralarda önemli bir yer tutmaktadır (Downs ve Stea, 1973).

Kentler, yalnızca insanlar tarafından oluşturulan varlıklar olmayıp her kentin kendine özgü farklı bir ruhu vardır. Bu nedenle farklı dönemlerin ideolojilerine ve kültürel öğelerine dair yansımalar içermektedirler. Bu kapsamda kenti anlamada kentsel imgeler önemli bir yere sahiptir. Kevin Lynch “Kent İmgesi” isimli eserinde kentlerin kişilerde bıraktığı izlenimler sonucunda meydana geldiğini belirtmiştir (Lynch, 2010). Bu imgeleri ise yollar, bölgeler, sınırlar, odak noktaları ve işaret öğeleri oluşturmaktadır (Şek. 1). İşaret öğeleri, kenti simgeleyen ve kentin rahatlıkla algılanmasını sağlayan unsurlar iken odak noktaları kullanıcılarla taşıtların kesiştiği, toplumsal etkinliklerin gerçekleştirildiği dağılma ve toplanma alanlarıdır. Zira çeşitli durumlara tanıklık ettikleri için konumlandıkları yer ile bütünleşip toplum tarafından benimsenmekte ve zamanla bireylerin belleklerinde yer edinmektedir. Nitekim kentsel imgelerin, kültürel öğeleri gelecek kuşaklara aktarma görevi vardır. Dolayısıyla söz konusu imgelerin sürdürülebilirlikleri sağlandıkça toplumun anıları ile deneyimleri devam etmektedir. Bu durum kentsel belleğin sürekliliğine katkı sunmaktadır.

Mekânlar kentlinin hafızasında yer edinmekte, yaşanmışlıkları içinde saklamakta ve bu yaşanmışlıkları tekrardan üretip sunmaktadır. Nitekim mekânlar hafızanın deposu görevindedir (Turan ve Ercoşkun, 2017). Dolayısıyla duygu ve anımsama eylemleri ile insanoğlu arasında bir bağın doğmasına imkân vermektedir. Söz konusu mekânlar, kenti kullanan bireyler tarafından farklı algılanmakta ve bu algılar belleği meydana getirmektedir. Bireyler ise hafızada yer edinen mekânı zihninde imgeye dönüştürüp ona aidiyet yüklemektedir. (Çakır ve Gönül, 2015).

Zamanla deneyimsel ve duyuşsal algılanan mekân içgüdüsel olarak sahiplenilmektedir. Böylelikle mekâna yüklenen manalar kentsel bellek üzerinde önem arz etmektedir. Bu kapsamda mekâna karşı yapılan herhangi olağandışı bir müdahale, hafızanın sürdürülebilirliğini tehlikeye atmaktadır. Ayrıca bu mekânlar birtakım hatıralar ve anlamlar barındırdığından geçmiş ile gelecek arasında köprü görevi görmekte ve bunları nesilden nesile aktarmaktadır (Levent, 2016). İlâveten kentsel bellek unsurları herhangi bir yapıdan, anıdan, sokaktan ya da kamusal alandan oluşabilmektedir. Zira bir mekânın hafıza mekânı olmasında sadece estetik veya anısal bir değer olmasıyla ziyade toplumun algısında ve hatırasında yer etmesinin de önemi vardır (Turan ve Ercoşkun, 2017).

İnsanoğlunun yerleşik yaşama geçmesiyle inşa edilen mekânlar, kalıcılığı sağladığı için kent kimliğinin ve kentsel belleğin meydana gelmesinde etkin rol oynamıştır. Bu bağlamda kent belleğinin inşa edilmesinde toplumu bir araya getiren kamusal alanlar da önem arz etmektedir. Kullanıcılarının dinlenme, buluşma, eğlenme, dayanışma mekânları olup hatıra biriktirmektedirler. Bu mekânlardan biri ise tarihi ticaret merkezleridir. Zira söz konusu merkezler hem toplumun ihtiyaçlarını karşıladığından hem de bireylerin zamanlarını değerlendirip sosyalleşmesine imkân tanıdığından bellekte yer edinen mekânlar arasında yer almaktadır (Rossi, 2006). Nitekim tarih boyunca her medeniyet; kullanım amaçlarına göre gereksinimlerini karşılayabileceği, sosyalleşebileceği ve alışveriş yapabileceği özgün ticari formlar inşa etmiştir (Ganik, 2016). MÖ 1500’lü tarihlerde pazar ve panayır, Mısır ve Hitit Uygarlıkları tarafından kurulmuştur. Bu faaliyetlerin gerçekleştiği ilk planlı mekân kurgusunu ise Antik Yunan döneminde inşa edilen agoralar oluşturmaktadır (Gürz, 2014). Kentli, stoa ismi verilen sıralı dükkânlarda ve seyyar tezgâhlarda ticaret yapmış, diğer bölümlerde de fikir alışverişinde bulunup sosyalleşmiştir. Agoraların Antik Roma’daki karşılığını forum adı verilen yapılar meydana getirmiştir. Bu iki mekân, dönemlerinin önemli ticaret merkezleridir (Gürpınar, 2009). Genellikle Orta Asya’da yaşamsal faaliyetlerini sürdüren Türk toplumları ise bölgenin sahip olduğu sert iklim ve savaşçı yapıları gereği içe dönük yapılar benimsemiştir (Say-Özer, 1996).

KENT İMGESİ				
Yollar	Bölgeler	Sınırlar	İşaret Öğeleri	Odak Noktaları
				

Şekil 1. Kent İmgesi / *The Image of the City* (Lynch, 2010).

Osmanlı Devleti, üç kıtaya hüküm sürdüğünden ve İpek ile Kürk Yolu gibi önemli ticaret yollarına hâkim olduğundan ülkede ticari faaliyetler yoğun bir şekilde yapılmıştır. Bu faaliyetler; çarşı, bedesten, han, arasta yapılarında ve pazarlarda gerçekleştirilmiştir. Çarşı formu sokak üzerinde konumlanan birçok dükkânın ana caddeye bağlanmasıyla oluşmuştur. Bedesten yapısı, içerisinde değerli kumaşların satıldığı günümüz alışveriş merkezleridir. Han ise zemin katın ticaret, üst katın konaklama işlevinde kullanıldığı yapıdır. Arasta, boy ve yüksekliği eşit dükkânların bir sokak boyunca yan yana ve karşı karşıya sıralandığı formdur. Bu mekânların tümünde ticari faaliyetlerin yanında toplum beraber vakit geçirmiştir (Küçükkömürcü, 2015). Dolayısıyla kültür alışverişinde bulunulduğunu söylemek mümkündür.

Farklı uyarlıklar tarafından inşa edilen özgün yapılar, konumlandıkları kentlerin kimliğini meydana getirmiştir. Zamanla mekânlara dair aitlik duygusu hissedilmiş, kentsel bellek meydana gelmiştir. Ancak Sanayi Devrimi ile başlayan modernleşme ve beraberinde gelen küreselleşme akımıyla yaşam şartları değişmeye başlamış, tüketim arzusu ortaya çıkmıştır. Zamanla nüfus miktarının artmasıyla da yeni mekânlara duyulan ihtiyaç fazlalaşmıştır. Bu nedenle alışveriş merkezi ve çok katlı mağaza gibi yeni ticaret mekânları, kentten kopuk bir biçimde inşa edilmiştir. Geleneksel formlar ise arka planda kalmıştır. Böylece özgün kent kimliği bozulmaya başlamış, kentsel belleğin devamlılığı tehlikeye girmiştir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, kamusal alanların sürekliliğinde kentsel belleğin yerini Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi örneği üzerinden araştırmaktır.

MATERYAL VE METOD

Araştırmanın materyalini Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nin bünyesinde konumlanan mekânlar ile kentli oluşturmaktadır. Geneli 65 yaş ve üstü olan kentliyle yapılan anket 'gözlem altında yanıtlama yöntemi' ile yapılmıştır. Elde edilen veriler SPSS-25 programına aktarılıp analiz edilmiştir. Anket, Şubat 2021-Nisan 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kent kullanıcılarından ve tarihi ticaret merkezinde bulunan mekânların işletmecilerinden oluşan toplam 481 kişi ile görüşülmüştür. Anket formu otuz sorudan meydana gelmiştir.

- Birinci bölümde katılımcıların demografik durumunu analiz etmek için altı,
- İkinci bölümde kentsel belleğin yerini araştırmak için on beş,
- Üçüncü bölümde işletmecilerin bölgeye dair düşüncelerini tespit etmek için dokuz soru sorulmuştur.

Bellek Mekânlarını tespit etmek için günümüzdeki işlev paftası ile Tarsus Kudeb tarafından hazırlanan eski bir işlev haritası karşılaştırılıp işlevi değişmeyen mekânlar

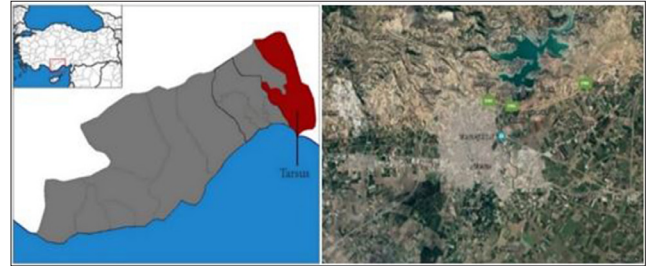
tespit edilmiştir. Bu mekânlar ile anket çalışmasında katılımcılardan bellek mekânlarına dair alınan yanıtlar birleştirilerek anı ve tarihi değeri bulunan mekânlar incelenmiştir. Ayrıca alanı deneyimleyen bireylerle de sözlü görüşme ve yerinde gözlem yapılarak bellek mekânlarına dair bulgular desteklenmeye çalışılmıştır.

ÇALIŞMA ALANI

Akdeniz bölgesinde konumlanan ve Mersin ilinin en büyük ilçesi olan Tarsus kentinin kuruluşu yaklaşık 8000 yıl öncesine dayanmaktadır (URL-1) (Şek. 2). Limanının varlığı ve ticaret yollarının kesişiminde yer alması ticari faaliyetlerde ilerlemesine yol açtığından sürekli alışverişin yapıldığı bir ticaret merkezi durumuna gelmiştir (Öz, 2016). 1671 yılında kente gelen Evliya Çelebi 7 tane ilkokulun, 2 tane hanın, 6 tane medresenin, 2 tane hamamın ve 317 tane de dükkânın varlığından bahsetmiştir (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 1671) (Tablo 1). Bu veriler ışığında kentin Osmanlı Dönemi'nde oldukça ilerleme kaydettiğini ve oldukça zengin tarihi, kültürel ve mimari bir dokusunun olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 1. 17. yüzyılda kentteki kültür, eğitim ve ticaret yapılarının sayısı (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 1671) / Number of cultural, educational and commercial buildings in the city in the 17th century (Evliya Çelebi Travel Book, 1671).

HAMAM	MEDRESE	İLKOKUL	HAN	HAMAM
2	6	7	2	2

Şekil 2: Mersin İl Haritası ve Tarsus / Mersin Province Map and Tarsus (Deniz, 2021).

Kentin en önemli ticaret yapılarını bedestenler, hanlar, kervansaraylar ve çarşılar oluşturmuştur (Öz, 2016). Gön Hanı ticaret merkezinin kuzey girişinde Şadırvanlı Han Yeni Hamam'ın kuzeyinde konumlanmıştır (Foto. 1).

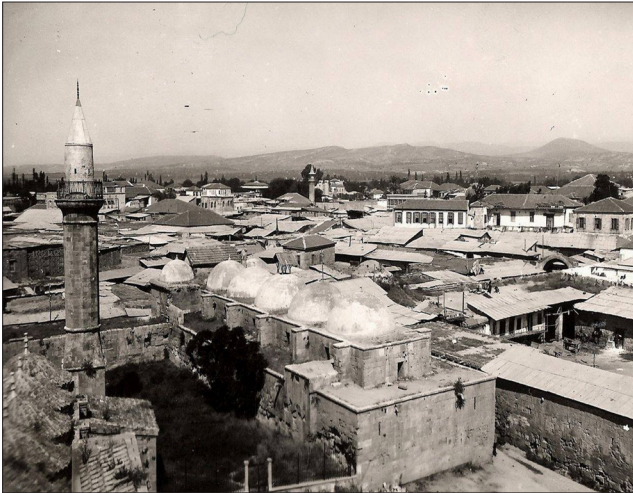
Fotoğraf 1. Şadırvanlı Han ve Yeni Hamam (Tarsus Kudeb Arşivi, 2020) / Şadırvanlı Han and New Bath (Tarsus Kudeb Archive, 2020).

Günümüzde bu hanlardan sadece Gön Hanı'nın taç kemeri kalmıştır. Şadırvanlı Han ise 1950'li yıllarda Tarsus Belediyesi tarafından yıkılmış yerine hanı anımsatması için aynı isimle Şadırvanlı Otel yapılmıştır.

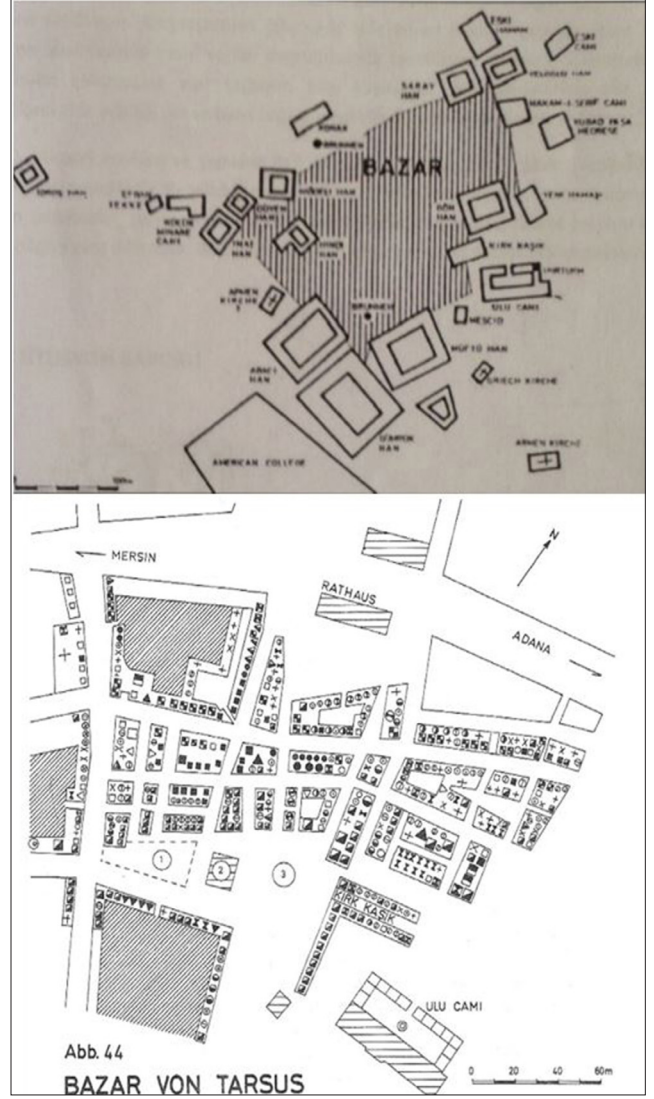
17. yüzyılda Evliya Çelebi, Ulu Cami'nin batı tarafının kentin ticaret merkezin olduğunu ve burada kapalı çarşı ile 397 adet dükkânın yer aldığını seyahatnamesinde belirtmiştir. 19. ve 20. yüzyıllarda bu dükkân sayılarında artış gözlenmiştir (Akgündüz, 1993). Han sayısı ise 1991 yılında 27'e çıkarken 1901 yılında 18'e düşmüştür (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 1671) (Tablo 2). Ayrıca 1886, 1923 ve 1930 yıllarında çarşıda çıkan yangın nedeni ile dükkânların birçoğu yanmıştır (Öz, 2016). 19. yüzyılda Mersin'in 'liman kenti' olması ve Adana-Mersin güzergâhına demiryolunun inşası ile Tarsus'un arka planda kalması kentin ticaretteki aktifliğini azaltmıştır. Ardından modernleşme ve küreselleşme ile yeni alışveriş mekânlarının inşa edilmesi tarihi ticaret merkezinin eski işlevini kaybetmesine yol açmıştır. Günümüzde bu merkez yeterince korunmadığından özgün kimliğini yitirmeye devam etse de Tarsus halen değerli bir kent olarak önemini sürdürmektedir (Öz, 2020). (Foto. 2).

Tablo 2. 1868-1901 arası kentteki ticaret mekânlarının sayıca değişimi (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 1671) / *The Change in number of commercial spaces in the city between 1868-1901 (Evliya Çelebi Travel Book, 1671).*

1868-1901 Yılları Arasında Kentteki Ticaret Mekânlarının Sayıca Değişimi			
YILLAR	HAN	BEDESTEN	DÜKKÂN
1868	9	1	830
1891	27	1	1087
1901	18	1	1297

Fotoğraf 2. 20. Yüzyıl Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi (Tarsus Kudeb Arşivi, 2020) / *20th Century Tarsus Historical Trade Center (Tarsus Kudeb Archive, 2020).*

Şekil 3. 20. yüzyıl başlarında ve 1960'lı yıllarda Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi / *Tarsus Historical Trade Center in the early 20th century and 1960s (Rother, 1971).*

20. yüzyılda Çukurova bölgesine araştırma yapmak için gelen Rother (1971), kentin tarihi ticaret merkezinin Şehitkerim Mahallesi'nde konumlandığını, Osmanlı kent dokusunu temsil ettiğini ve ticari faaliyetlerin sürdürüldüğünü ifade etmiştir (Ünlü, 2009). Bu ifadeler ışığında ticaret merkezinin 20. yüzyıl başlarındaki ve 1960'lı yıllardaki haritasını çizmiştir (Şek. 3).

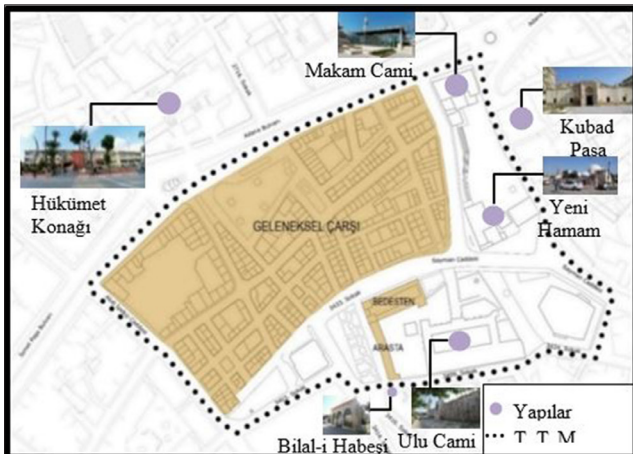
Şehitkerim Mahallesi'nde konumlanan Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'ni; güneyde 3403. 3409. ve 3424. sokaklar, batıda Abdi İpeççi Caddesi, kuzeyde Adana Bulvarı, doğuda Sayman Caddesi sınırlamaktadır (Şek. 4). Günümüzde Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nde Ulu Cami, Kırkkışık Bedesteni ile arastası, Makam Cami, Yeni Hamam, geleneksel çarşı, konut yapıları ile kalıntıları bulunan Gön Hanı ve Şadırvanlı Han (Şadırvanlı Otel) yer almaktadır. Hükümet Konağı, Kubad Paşa Medresesi ve Bilal-i Habeş Mescidi ise alanın yakın çevresini oluşturmaktadır (Şek. 5).

İşaret öğeleri; form, malzeme ve boyut yönüyle kenti simgeleyen, konumlandığı bölgeyi tanımlayan ve kentlinin hafızasında yer edinen özgün dikkat çekici semboller olup kente gelen ziyaretçilerin yönlerini bulmasına katkı sağlamaktadır (Lynch, 2010).

Bu bağlamda Kırkkışık Bedesteni, Yeni Hamam, Ulu Cami-Saat Kulesi, Makam Cami, eski belediye binası, hanlar ve Buğday Pazarı tarihi ticaret merkezinin işaret öğelerini oluşturmaktadır (Şek. 6). Kırkkışık Bedesteni; dikdörtgen formu ve kesme taş malzemesi ile kolayca algılandığından kentlide güven hissi oluşturmuş ve yöreye kimlik kazandırmıştır. Ulu Cami, kentin en görkemli camisi olup toplum bölgeyi tarifinde sıklıkla kullanılan bir öğedir. Bu Cami'nin iki minaresinden biri yıkılınca yerine 1865 yılında Saat Kulesi yapılmıştır. Henüz yüksek yapıların olmadığı dönemlerde kulenin silueti kentin her köşesinden görülmekte iken günümüzde bu görünürlük azalmıştır. Makam Cami, tarihi ticaret merkezinin doğu girişindeki ilk yapı olduğundan bölgeyi tanımlamakta ve alanın algılanmasını kolaylaştırmaktadır. Yeni Hamam'ın çatı örtüsünün ise kubbeli olması alanın algılanmasına yardım etmektedir.

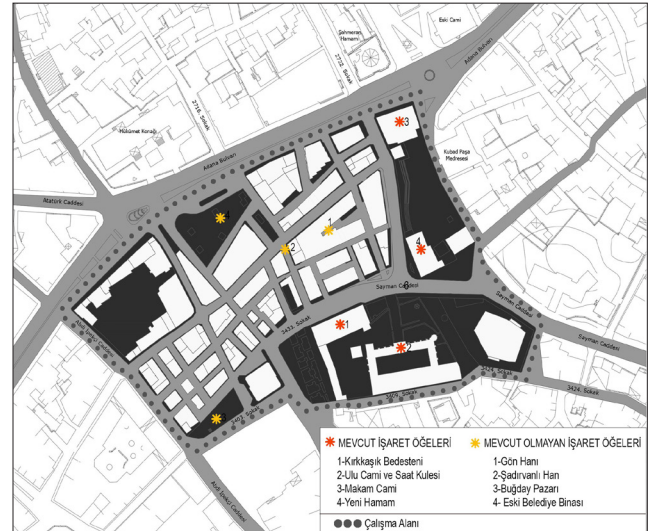

Şekil 4. Çalışma alanının sınırları / Boundaries of the study area (Deniz, 2021).

Şekil 5. Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi ve yakın çevresi / Tarsus Historical Trade Center and its surroundings (Deniz, 2021).

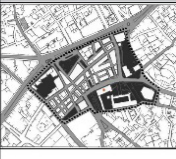
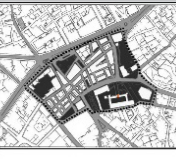
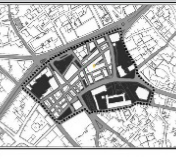
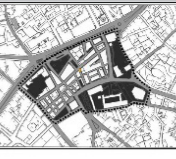
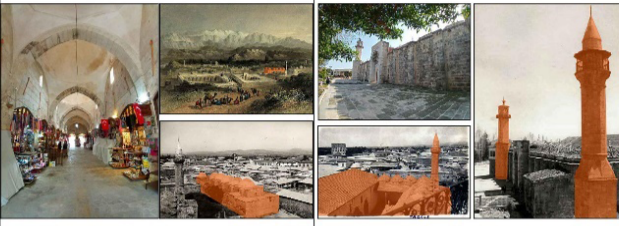

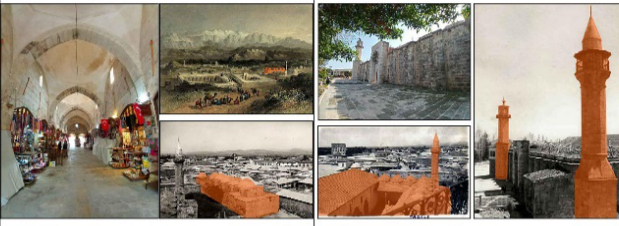

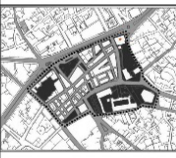
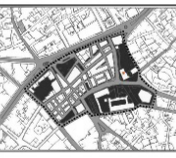
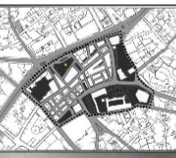
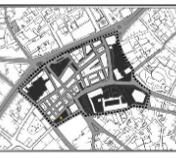
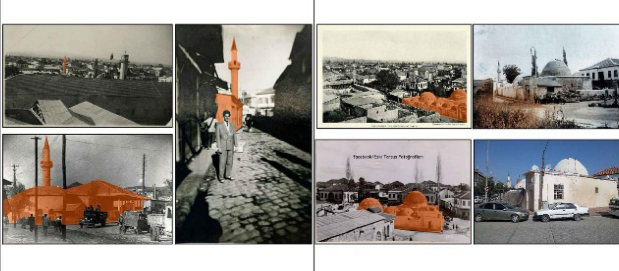

Günümüze ulaşamayan işaret öğelerinden Şadırvanlı Han'ın kesin bir inşa tarihi bulunmayıp, Osmanlı Dönemi'nde yapıldığı tahmin edilmektedir. 1960'larda yıktırılmasına rağmen toplum tarafından benimsendiğinden aynı yere betonarme teknikle konaklama yapısı yapılmış, ismine ise Şadırvanlı Otel verilmiştir.

Şekil 6. Tarihi Ticaret Merkezi işaret öğeleri haritası / Historic Trade Center landmarks map (Deniz, 2021).

Gön Hanı da Şadırvanlı Han ile aynı dönemde yıktırılmış ve mevcutta sadece "Taç Kapısı" kalmıştır. Kentlinin ticaret merkezini bu kapı üzerinden tarif ettiği görülmüştür. Tarihi Buğday Pazarı'nın ise şuanda işlevine son verilip Tarsus Belediyesi tarafından etrafı demirlerle çevrilmiştir. Kentte ayrı bir buğday pazarı kurulmasına rağmen kullanıcıların algısında halen buradaki varlığı yer almaktadır. 1992'de yıktırılan eski belediye binası da ticaret merkezinin kuzey girişinde konumlandırılmıştır. Günümüzde otobüs durağı ve meydan fonksiyonunda olup kentli tarafından belediye durağı biçiminde tasvir edilmektedir (Lev. 1).

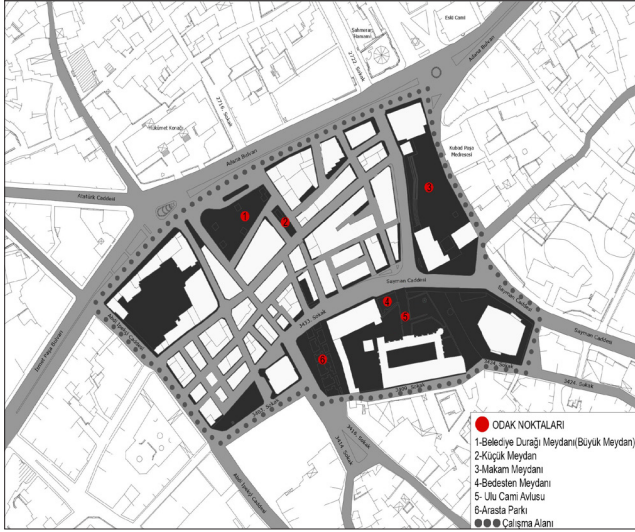
Odak noktaları; bir kentte ticaretin, etkinliklerin, rekreasyonun ve ulaşımın beraber uygulandığı yerlerdir. Bu yerleri; meydanlar, parklar, alışveriş mekânları, avlular, kavşaklar ve sınırlar arası geçiş bölümleri oluşturmaktadır (Lynch, 2010). Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi; daima ziyaret edilen bir bölge olduğundan meydanları, avluları, bahçeleri ve ulaşım ağları sayesinde kentin odak noktalarından biri durumuna gelmiştir (Şek. 7). Eski belediye binasının yerinde konumlanan Belediye Durağı'nın (Büyük Meydan); ulaşım, alışveriş, toplanma ve yemek fonksiyonu bulunmaktadır. Küçük Meydan ise Tarsus Belediyesi tarafından yapılan sağlıklaştırma kapsamında 578 numaralı adada yer alan yapılar yıktırılması ile oluşturulmuş ve yaya ulaşımında kullanılmaktadır. Makam Cami ile Yeni Hamam'ın arasında konumlanan ve "Makam Meydanı" olarak tasvir edilen bu meydan çeşitli etkinliklerin, kutlamaların, törenlerin, davetlerin ve kermeslerin yapıldığı bir alandır.

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ								
MEVCUT İŞARET ÖGELERİ				MEVCUT OLMAYAN İŞARET ÖGELERİ				
YAPININ KONUSU		KÜNYE BİLGİLERİ Sembolün İsmi: Kırkkasım Bedesteni Yapılan: İbrahim Paşa Kategori: Ticaret Yapısı Ada-Parsel: 678-12 Yapım Yılı: 1579 İşaret Ögesinin İşlevi: Yöresel kimlik Görsel ve işlevsel Algılanma		KÜNYE BİLGİLERİ Sembolün İsmi: Ulu Cami - Sarı Kulesi Yapılan: İbrahim Paşa - Ziya Bey Kategori: Dini Yapı - Kule Ada-Parsel: 678-1 Yapım Yılı: Cami: 1576 - Kule: 1865 İşaret Ögesinin İşlevi: Tarihi yapıya işlevsel katkı Yöresel kimlik Yöresel kimlik		KÜNYE BİLGİLERİ Sembolün İsmi: Şadırvanlı Han Yapılan: Bilinmiyor Kategori: Ticaret Yapısı Ada-Parsel: Tahmini 584 ada Yapım Yılı: - Yıkım Yılı: 1965 İşaret Ögesinin İşlevi: Algılanma Yöresel kimlik		KÜNYE BİLGİLERİ Sembolün İsmi: Gün Hanı Yapılan: Piri Mehmed Paşa Kategori: Ticaret Yapısı Ada-Parsel: Tahmini 583 ada ve çevresi Yapım Yılı: 1528 Yıkım Yılı: 1965 İşaret Ögesinin İşlevi: Yöresel kimlik Algılanma
								
YAPININ FOTOĞRAFLARI								
	YAPININ KONUSU		KÜNYE BİLGİLERİ Sembolün İsmi: Mikam Camii Yapılan: Hacı Salih Ağa Kategori: Dini Yapı Ada-Parsel: 801-1 Yapım Yılı: 1857 İşaret Ögesinin İşlevi: Yöresel kimlik Konusunu gereği dokunulmazlıklarında Algılanma		KÜNYE BİLGİLERİ Sembolün İsmi: Yeni Hanım Yapılan: Bilinmiyor Kategori: Hanım Yapısı Ada-Parsel: 913-5 Yapım Yılı: Tahmini 1796 İşaret Ögesinin İşlevi: Görsel ve işlevsel Algılanma Yöresel kimlik		KÜNYE BİLGİLERİ Sembolün İsmi: Eski Belediye Binası Yapılan: Tamamı Belediyeye Kategori: Yöresel Yapısı Ada-Parsel: 572-1 Yapım Yılı: 1959 Yıkım Yılı: 1982 İşaret Ögesinin İşlevi: Algılanma	
								

Levha 1. Tarihi Ticaret Merkezi işaret öğeleri / *Historic Trade Center landmarks* (Deniz, 2021).

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ								
ODAK NOKTALARI								
ODAGIN KONUSU	1. KÜNYE BİLGİSİ Odağın İsmi: Belediye Durağı Meydanı Kategori: Meydan Ada-Parsel: 572 ada Cadde-Sokak: Adana Bulv. 3404-3427-3436 sok.		2. KÜNYE BİLGİSİ Odağın İsmi: Küçük Meydan Kategori: Meydan Ada-Parsel: 578 ada Cadde-Sokak: 3401 -3404 -3407. sokaklar		3. KÜNYE BİLGİSİ Odağın İsmi: Makam Meydanı Kategori: Meydan Ada-Parsel: 913 ada Cadde-Sokak: Sayman Cad.3406-3433 sokaklar			
								
ODAGIN FOTOĞRAFI								
	ODAGIN KONUSU	4. KÜNYE BİLGİSİ Odağın İsmi: Ulu Cami Avlusu Kategori: Avlu Ada-Parsel: 679 ada Cadde-Sokak: 3433. sokak		5. KÜNYE BİLGİSİ Odağın İsmi: Arasta Parkı Kategori: Meydan Ada-Parsel: - Cadde-Sokak: 3409-3432-3433. sokaklar		6. KÜNYE BİLGİSİ Odağın İsmi: Bedesten Meydanı Kategori: Meydan Ada-Parsel: 697-1 Cadde-Sokak: 3433. sokak		
								
ODAGIN FOTOĞRAFI								

Levha 2. Çalışma Alanı Odak Noktaları / *Workspace Focal Points* (Deniz, 2021).

Şekil 7. Çalışma Alanı Odak Noktaları Haritası / Study Area Focal Points Map (Deniz, 2021).

Kırkkışık Bedesteni ile Ulu Cami'nin avlusu; hem kentlinin ibadet hem de alışveriş yaptığı bir yer olmasının yanında alana gelenlerin toplandığı ve sosyalleştiği bir yerdir. Bedestenin batı cephesinde konumlanan arastanın batısındaki park, 1965 yılında birçok dükkânın yıkılması, 1990'larda yeniden bina inşası ve 2000'lerde tekrardan bu yapının iptal edilmesi ile meydan formuna dönüştürülmüştür. Günümüzde daima kentlinin zaman geçirdiği mekânlardan biri olmaktadır (Lev. 2)

BULGULAR

Demografik duruma ait bulgular incelendiğinde 481 katılımcının %15,1'inin kadın %84,9'unun erkek cinsiyeti, %64,8'inin 65-80 yaş aralığında, %54,2'sinin lise mezunu, %58,2'sinin özel sektör çalışanı ve %93,4'ünün Tarsuslu olduğu görülmüştür (Tablo 3).

Tablo 3. Demografi Duruma Ait Bulgular / Findings of Demographic Status (Deniz, 2021).

Cinsiyet	Frekans (n)	Yüzde (%)
Kadın	73	15,1
Erkek	408	84,9
Yaş		
18-30	70	15,6
31-44	32	7,7
45-54	17	4,6
55-64	30	7,3
65-80	307	64,8
Eğitim		
Okuma-Yazmam Yok	8	1,7
Okur-Yazarım	32	6,6
İlkokul	71	14,7
Lise	256	54,2
Lisans	110	22,8
Meslek		

Devlet Memuru	8	1,7
Kamuda İşçi	24	5,0
Özel Sektör	4	58,2
Sanayi Çalışanı	52	10,8
Esnaf-Tüccar-Zanaatkâr	117	24,3
Memleket		
Tarsus	449	93,4
Tarsuslu Değilim	32	6,6
Tarsus'ta yaşanan süre		
0-5 yıl	4	1
16-25 yıl	82	17,0
26-35 yıl	62	12,9
36 yıl ve üzeri	333	69,1

Kentsel belleğin yerini araştırmak için sorulan sorulara ait bulgular incelendiğinde katılımcıların %90,5'i Tarsus Tablo 4. İlk Etkileşim, Mekânlara Gitme Sıklığı, Mekânlara Gidilme Sebepleri / First Interaction, Frequency of Visiting Places, Reasons for Visiting Places (Deniz, 2021).

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tarsus ile ilk etkileşiminiz hangi amaç doğrultusunda oldu?	Burada doğdum	435	90,5
	Burada çalıştım	46	9,5
Tarihi ticaret merkezine ne kadar sıklıkla gitmektedirsiniz?	Her Gün	79	15,8
	2-3 Günde Bir	283	59
	Haftada Bir kez	119	25,2
Tarihi ticaret merkezinde bulunan mekânlara gitme sebebiniz?	Turistik Amaçlı	136	28,2
	Alışveriş Amaçlı	194	40,5
	İş Amaçlı	108	22,4
	Diğer	43	8,9

Tablo 5. İşlevi Değişen Yapılar / Structures with Changed Function, Known State of the Old Function, Reason for Knowing the Old Function (Deniz, 2021).

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tarihi ticaret merkezinde işlevi değişen yapılar var mı?	Evet	326	67,8
	Kısmen	147	30,5
	Hayır	8	1,7
Tarihi ticaret merkezindeki yapıların eski işlevini biliyor musunuz?	Evet	382	79,3
	Hayır	99	20,7
Bu yapıların eski işlevini bilme nedeniniz nedir?	Mekânın Sahibiyim	86	17,6
	Mekânın Yakınında Oturuyorum	313	64,7
	Önceki Nesillerden Duydum	18	4,6
	Diğer	64	13,1

ile ilk etkileşimin doğum nedeniyle olduğu, kullanıcıların %59'unun 2-3 günde bir tarihi ticaret merkezine gittiği ve gidilmesinin %40,5'inde alışverişin amaçlandığı tespit edilmiştir (Tablo 4).

Katılımcıların %67,8'i işlevi değişen yapıların olduğunu, %79,3'ü eski işlevlerini bildiğini ve %64,7'si ise merkezin yakınında ikamet ettiğinden bu işlevlerin öğrenildiğini belirtmiştir (Tablo 5). Ayrıca %75,9 oranında tarihi ticaret merkezinin konumlandığı bölgenin zamanla değiştiğini, %64'ü günümüz işlevlerini olumlu bulduğunu ve %72,8'i ise yapılarda yer alan herhangi bir öğeden memnun olmadığını ifade etmiştir (Tablo 6).

Tablo 6. Yapılarda Yaşanan Değişimlerin Durumu / *Status of Changes in Buildings, Opinions about Existing Functions, Satisfaction in Buildings* (Deniz, 2021).

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Yapılarda ya da yapıların bulunduğu alanın tümünde zaman içerisinde değişimler yaşandı mı?	Evet	365	75,9
	Hayır	116	24,1
Mevcut işlevleri hakkında ne düşünüyorsunuz, eski işlevleri hakkında bilgi veriyor mu?	Olumlu	308	64
	Olumsuz	173	36
Mevcut yapılarda hoşunuza gitmeyen herhangi bir öğe var mı?	Evet	351	72,8
	Hayır	130	27,2

Katılımcıların %80,4'ü yapıların eski hallerini özlediğini, %77,7'si bazen tarihi ticaret merkezinde yer alan yapılarda alışveriş yaptığını, %29'u ise hafızasında kalan mekânların Kırkkasık Bedesteni, %25,2'si ise tütüncü dükkanlarının olduğunu belirtmiştir. (Tablo 7).

Katılımcıların % 82,3'ü bu merkezi önemli olarak görmektedir. Günümüzde mevcut olmayan mekânlar sorulduğunda ise %22,7'si Çırçır Fabrikası, %20,5'i Buğday Pazarı, %19,2'si Kürt Kahvesi, %17,2'si Abacı İş Hanı, %8,2'si hanlar, %7'si lokantacılar yanıtını verilmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların Hafızasındaki Ticaret Mekânları / *The Longing for Their Past, The Status of Shopping, the Trade Places in the Memory of the Participants* (Deniz, 2021).

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Yapıların eski hallerini özleyiyor musunuz?	Evet	387	80,4
	Hayır	94	19,6
Günümüzde nerelerden alışveriş yaparsınız?	Tamamen TTM'deki mekânlarda	82	17,0
	Kısmen TTM'deki mekânlarda	374	77,7
	Hiç yapmam	25	5,1
Tarihi ticaret merkezindeki ticaret mekânları denilince aklınıza gelen yapıların nelerdir?	K. Bedesteni	150	29,0
	Tütüncüler	135	25,2
	Hamam	98	21,3
	Terzi	45	9,6
	Tüfekçi	40	9,2
	Diğer	13	5,7

Tablo 8. Alanın Önemi, Günümüzde Mevcut Olmayan Yapılar, Alanı Sembolize Eden Öğeler, Sembolize Edilen Öğelerin Seçim Nedeni / *The Importance of the Area, Non-Existing Structures, Elements Symbolizing the Area, Reason for Selection of Symbolized Items* (Deniz, 2021).

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Önceleri alan sizin için önemli miydi?	Evet	396	82,3
	Hayır	85	17,7
Günümüzde mevcut olmayan yapılar var mı?	Kürt Kahvesi	97	19,2
	Çırçır Fabrikası	110	22,7
	Buğday Pazarı	100	20,5
	Abacı İş Hanı	86	17,2
	Hanlar	42	8,2
	Lokantacılar	35	7,0
Tarihi ticaret merkezinin bulunduğu alanı sembolize eden öğeler nelerdir?	Diğer	11	5,2
	Makam Cami	191	39,4
	Ulu Cami	159	32,8
	Kırkkasık Bedesteni	87	18,3
	Diğer	44	9,5
Sembolize ettiğiniz öğeleri seçme sebebiniz nedir?	Alanı kullanmaktayım ya da kullandım	57	10,2
	Alanı geçerken görmekteyim	116	26,1
	Konumunun elverişliliği	105	25,2
	Yapının tarihi ve kültürel değeri	72	17,5
	Nostaljik yönü	63	12,2
	Cepesinde bazı (kapı, pencere, giriş, vb.) öğelerin ayırt ediciliği	25	3,3
	Geleneksel oluşumu	15	1,
	İyi korunmuş olması	10	1,3
	Kötü bir durumda olması, bakımsızlığı	8	1,2
	Bazı özelliklerinin belirgin olarak değiştirilmiş olması	10	1,3

Tablo 9. İşletme Süresi, İşletme Sebebi, Kazanç Memnuniyet Durumu / *Operation Period, Operation Reason, Earning Satisfaction Status* (Deniz, 2021).

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Ne kadar süredir burayı işletiyorsunuz?	6-15 yıl	26	46,3
	16-25 Yıl	30	53,7
Bu mekânı işletme sebebiniz nedir?	Baba mesleği	9	16,3
	Usta çırak ilişkisi	13	23,2
	Diğer	34	60,5
Eski ticaret kazancınızdan mı yoksa şuan ki kazancınızdan mı daha memnunsunuz?	Şuan daha iyi	21	37,5
	Eskiden daha iyiydi	35	62,5

%39,4'lük oran Makam Cami'nin %32,8'lik oran Ulu Cami'nin, %18,3'lük oran Kırkkaşık Bedesteni'nin tarihi merkezi sembolize ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca % 26,1'i geçerken gördüğünden, %25,2'si konunun elverişliliğinden, %17,5'i tarihi ve kültürel değeri bulunduğundan bu şıkları seçtiğini söylemiştir (Tablo 8).

Toplam 56 işletmeyle yapılan anket çalışmasının üçüncü bölümünde katılımcıların % 53,7'si 16-25, %46,3'ü 6-15 yıl arası tarihi ticaret merkezinde işletmecidir. %23,2'si usta-çırak ilişkisi, %16,3'ü baba mesleği olarak mekânlarda faaliyet göstermektedir. Ayrıca diğer şikkını işaretleyenler ise %60,5'tir. Kazançlarının eskiden daha iyi olduğunu düşünenlerin de %62,5'lik oranı vardır. (Tablo 9).

Alana gelen bireylerin %64,2'sini yerli kullanıcılar oluşturmaktadır. Ayrıca işletmecilerin bölgede yapılan bakım-onarım çalışmalarına dair görüşleri değerlendirildiğinde %57,2'si olumsuz yanıtını vermiş olup %85,7'si tekrardan yeni bir onarım çalışması yapılırsa katılım göstereceğini belirtmiştir (Tablo 10). İşletmecilere yerel zanaatların devamlılığı sorulduğunda % 57,1'i evet, devamında yöneltilen bu zanaatların geleceğe aktarılması için genç neslin yeterli seviyede yetiştirilme durumuna ise katılımcıların %85,8'i hayır yanıtını vermiştir. Ayrıca alanda satışa sunulan kültürel miras öğelerinin varlığı sorulduğunda da %64,3'ü pazarlanmadığını ifade etmiştir (Tablo 11).

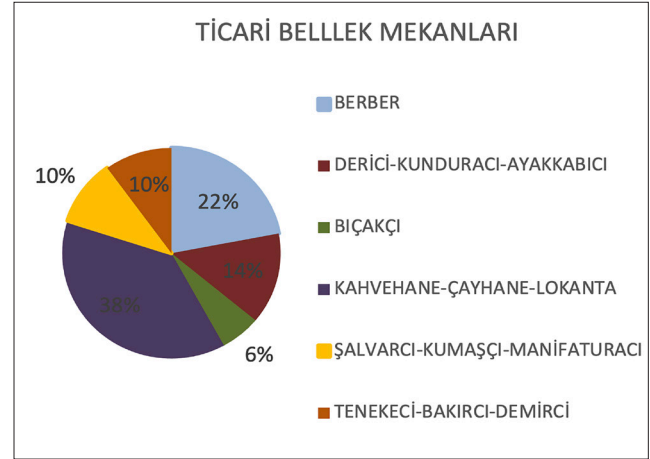
Tablo 10. Alana Gelen Kitle, Bakım-Onarım Hoşnutluğu, Onarım Çalışmalarına Destek Tepkisi / *Mass Incoming to the Field, Maintenance-Repair Satisfaction, Support Response to Repair Works* (Deniz, 2021).

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Sizce alana en çok kimler gelmekte?	Yerli kullanıcılar	36	64,2
	Turistik ziyaretçiler	20	35,8
Alana yapılan bakım onarım durumları hakkında ne düşünüyorsunuz?	Olumlu	24	42,8
	Olumsuz	32	57,2
Onarım çalışmalarına destek verir misiniz?	Evet	48	85,7
	Hayır	8	14,3

Tablo 11. Yerel Zanaatların Durumu, Yerel Zanaatlar İçin Gençlerin Yeterlilik Durumu, Kültürel Mirası Yaşatmaya Yönelik Satışın Varlığı / *Status of Local Crafts, Qualification of Youth for Local Crafts, Existence of Sales to Keep Cultural Heritage Alive* (Deniz, 2021).

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Alanda yerel zanaatlar devam ediyor mu?	Evet	32	57,1
	Hayır	24	42,9
Alanda yerel zanaatların devamı için yeteri kadar gençler yetiştiriliyor mu?	Evet	8	14,2
	Hayır	48	85,8
Alanda tarsus yöresine ait ürünlerin, el sanatlarının, ya da kültürel öğelerini yansıtan öğelerin satışı yapılıyor mu?	Evet	20	35,7
	Hayır	36	64,3

Pierre Nora "Hafıza Mekânları" isimli kitabında bir mekânın 'hafıza mekânı' olabilmesi için bireylerin bu mekânı benimseyerek ona karşı aidiyet duygusu kazanması gerektiğini belirtmiştir (Nora, 2006). Bu bağlamda Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi, varlığı uzun yıllara dayandığından birçok izi bünyesinde barındıran geleneksel dokusuyla kentin kimliğini ve belleğini oluşturan alanlardan biridir. Bünyesinde konumlanan yapılar ise kullanıcıların hafızasını canlandırdığından ve geçmişini anımsattığından birer bellek mekânı durumuna gelmiştir.

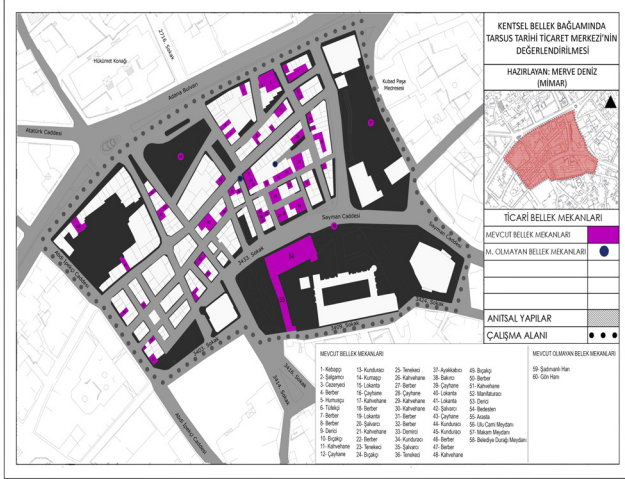

Şekil 8. Alanda Bulunan Ticari Bellek Mekânları / *Commercial Memory Spaces in the Area* (Deniz, 2021).

Tablo 12. Ticari Bellek Mekânları / *Commercial Memory Spaces* (Deniz, 2021).

Katılımcılara Göre Bellek Mekânları	Bellek Mekânı Olarak Değerlendirilen Günümüze Ulaşmış Dükkânlar
Kırkkaşık Bedesteni	Dededen Torununa Tenekecilik, Tenekeci Ayhan, Tenekeci Erhan, Hacı Usta Ayakkabıcı, Tenekeci Bayülgen, Hafizoğlu Bıçakçı, Durak Derici
Tüfekçi Dükkânları	Muhabbet Çay Evi, Köroğlu Kırcahanesi, Bahar Lokantası, Bizim Lokantacı, Şark Kırcahanesi, Şahin Çayevi, Emekliiler Çayevi, Akvaryum lokantası, Kaleburç Çayevi, Aydın Kırcahanesi
Kürt Kahvesi	Tüfekçi Şampiyon, Tüfekçi Karadayı,
Yeni Hamam	Balıkçı Şahin, Şalgamcı Tacettin, Bedi Usta Kebapçı, Ciğerci Mikail, Ateşler Cezerye, Şekeroğlu Cezerye,
Tütüncüler	Kuşçu Erkek Kuaförü, Berber Kübra, Alabaş Erkek Kuaförü
Terzi Dükkânları	Şalvar Dünyası, Uluşık Manifatura

Alanda konumlanan birçok yapı ticari bellek mekânlarıdır (Şekil 8). Bu mekânların sayısı analiz edildiğinde şalgamcı, cezeryeci, kebabçı ve humusçuların sayısı 1 olup yüzdeler dilime yerleşmemiştir (Tablo 12). En çok ise %38 oran ile lokanta, kahvehane ve çayhane işlevli mekânların olması bu mekânların sosyalleşmeye katkı sağladığına dair varsayımın çıkarılmasına katkı sağlamaktadır (Şekil 9). Ayrıca kentli, eski dönemlerde Ulu Cami'nin karşısında Kürt Kahvesi'nin konumlandığını belirtmiştir.

Şekil 9. Ticari Bellek Mekanları Haritası / Commercial Memory Spaces Map (Deniz, 2021).

Fotoğraf 5. Kırkkâşık Bedesteni Arastası / Kırkkâşık Bazaar (Deniz, 2021).

Fotoğraf 6. 51 Numaralı Kiraathane ve 53 Numaralı Derici / Coffeehouse No. 51 and Leather Shop No. 53 (Deniz, 2021).

Fotoğraf 3. 47 ve 50 Numaralı Bellek Mekanları-Berberler / Memory Spaces No. 47 and 50-Barbers (Deniz, 2021).

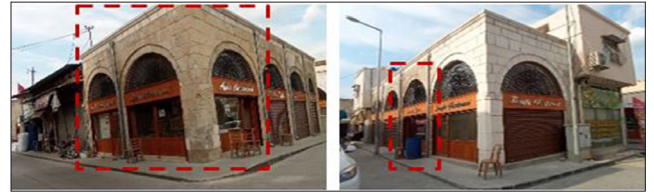
Fotoğraf 4. 13 Numaralı Ayakkabıcı ile 46 Numaralı Berber / Shoemaker No. 13 and Barber No. 46 (Deniz, 2021).

Geleneksel ve yöresel zanaat çeşitlerinden olan ayakkabıcı, kumaşçı, manifaturacı, bakırcı, tütüncü, tenekeci, tüfekçi, derici, bıçakçı, şalvarcı, demirci, terzi, kahvehane, lokanta ve çayhane işlevli dükkânlar günümüzde modern yapıların inşası nedeniyle gençler tarafından çok az tercih edilmesine rağmen yetişkin ve yaşlı bireyler tarafından halen kullanılmaktadır (Foto. 3) (Foto. 4).

Kırkkâşık Bedesteni'nin arastasında konumlanan 2 dükkân çayhane işlevinde olup çoğunlukla 55 yaş ve üzeri bireylerin sosyalleştiği ve aitik kurduğu mekânlardır (Foto. 5). Kentli, dükkân girişlerinde oturma geleneğini sürdürmekte, güzel vakit geçirdiği için bu geleneğin bozulmasını istememektedir. Birçok esnaf, alana güven duygusuyla bağlı olduğundan gün içerisinde işyerini kilitlemeden mekânından ayrılmaktadır. Ayrıca en az 35-40 yıllık yapıların birçoğu yıprandığından strüktürel hasarların giderilmesi için sağlıklaştırma çalışması

Tarsus Belediyesi tarafından yapılmış, işletmecilerin yaklaşık yarısı bu çalışmadan memnun kalmıştır (Foto. 6). Ancak eski görüntüsü değiştiği için hoşnut olmayanlar da vardır.

Tüfekçi, kunduracı, tütüncü, manifaturacı, derici, kumaşçı, demirci, şalvarcı, bakırcı, bıçakçı, berber, tenekeci, terzi, lokanta, çayhane ve kahvehane işlevli dükkânların ticaret merkezinde elli yılı yakındır aynı işlev ile işletildiği bilinmektedir (Foto. 7) (Foto. 8). Bu mekânlar günümüzde çoğunlukla 65 yaş ve sonrası bireyler tarafından kullanılmaktadır. Geleneksel ve yöresel zanaatı temsil ettiklerinden alanın eski kimliğini yansıtmaktadırlar. Mevcudiyette ise halen sürdürülmeleri, bu bireyler tarafından bir anlam ifade ettiğini ve benimsendiğini göstermektedir.

Fotoğraf 7. 36 Numaralı Tenekeci ile 37 Numaralı Ayakkabıcı / Tinsel No. 36 and Shoemaker No. 37 (Deniz, 2021).

Fotoğraf 8. 48 Numaralı Kahvehane ve 49 Numaralı Bıçakçı / Coffeehouse No. 48 and Bıçakçı No. 49 (Deniz, 2021).

Ancak 18-30 yaş aralığındaki bireylerin ilgisini ve sosyalleşme biçimini, modern mekânlar çektiğinden bu birey tarafından çok fazla tercih edilmediği söylemek mümkündür.

Çoğunlukla 60 yaş ve üzeri kullanıcılar alanı iyi tanıdığından aitlik bağı kurmuş ve gününün birçoğunu burada değerlendirmiştir. Bu mekânlar birer sosyalleşme aracı olup kentlinin iletişim kurmasına yardım etmektedir. Özellikle çayhane ve kahvehane gibi mekânlar insanların toplandığı ve sohbet ettiği yerlerden biridir. Günümüzde yeni mekânlar açılabilirse bile belirtilen yaş grubunun tercihi değişmemektedir. Ancak genç nesil daha önce alanı deneyimlemediğinden burayı çekici bulmamakta ve modern yapıları yeğlemektedir.

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Çalışma kapsamında yapılan analizler değerlendirildiğinde katılımcıların yarısından fazlasını 65 yaş üstü Tarsuslu lise/lisans dereceli erkek esnaf ve zanaatkâr bireyler oluşturmuştur. Çoğunluk ise kırk yıla yakın bir süredir Tarsus'ta ikamet etmektedirler. Bu bireyler arasında alanda konumlanan mekânları hem uzun hem de kısa süredir işletenlerin varlığı esnafın zamanla el değiştirdiğini göstermektedir. Kullanıcıların 2-3 günde bir bölgeye alışveriş amacıyla gelmesi günümüzde burasının halen kullanılmaya devam ettiğini kanıtlamaktadır. Ancak kazançların eskiye nazaran yetersiz olduğu, Tarsus'u simgeleyen ürünlerin satışının yapılmadığı, yerel zanaatların devamı için yeni neslin yetiştirilmediği ve günümüzde bu zanaatların gittikçe azaldığı tespit edilmiştir. Kentlinin, mekânların eski işlevleri hakkında bilgi sahibi olması bu mekânların bellekte yer edindiğine ve alanın değişmeden önceki durumunun anımsandığına dair düşünceleri doğrulamaktadır.

Kırkkaşık Bedesteni, yıkılan hanlar ile tütüncü, terzi, demirci, tüfekçi, derici, bakırcı, bıçakçı, tenekeci, terzi, lokanta, çayhane ve kahvehane işlevli dükkân yapıları kentlinin bellek mekânlarıdır. Makam Cami, Yeni Hamam, Buğday Pazarı, Ulu Cami ve Kırkkaşık Bedesteni ise konumu, algılanabilirliği, tarihi ve kültürel değeri nedeniyle bölgenin işaret öğelerini; belediye durağı meydanı, Makam Cami meydanı ve Kırkkaşık-Ulu Cami avlusu alanın odak noktalarını meydana getirmiştir.

Günümüzde yeni yerlerin açılması ve ticaret merkezinin Atatürk Caddesi'ne kayması nedeniyle 18-30 yaş aralığındaki bireyler tarafından alan daha az deneyimlenip benimsenmiştir. Kentte açılan bu modern mekânların varlığı söz konusu yaş aralığındaki kişilerin ilgisini çektiğinden tarihi ticaret merkezi cazip gelmeyerek tercih edilmemektedir. Dolayısıyla 18-30 yaş aralığındaki kişilerin belleklerinde 65 yaş ve üzeri kişilere göre daha

az kaldığını söylemek mümkündür. Özellikle günümüzde konumlanmayan ya da eski işlevinde kullanılmayan Şadırvanlı Han, Kürt Kahvesi, Buğday Pazarı, Lokantalar 18-30 yaş aralığındakilerin hafızasında 65 yaş aralığındaki katılımcılara nazaran yer etmemiştir. Bunlar hakkında detaylı bir bilgileri de bulunmamaktadır. Sadece aile büyüklerinden isimlerini duymuşlardır. İlaveten mevcutta yer alan mekânlarda vakit geçirmediikleri için bu mekânlarla aitlik bağı kuramamışlardır. Bu sebeple yerleşime dair görsel ve işitsel algıları yeterli seviyede değildir. 31-64 yaş aralığındaki bireyler ise ihtiyaçları oldukça alanı tercih ettiklerinden 65 yaş ve üzeri bireyler kadar özümseyememişlerse de yine de hatıralarına almışlardır. Ayrıca 65 yaş ve üzeri insanlar, alanı kullanıp aidiyet hissettikleri için söz konusu alana manalar yüklemiştir. Ancak yerleşim, günümüzde her ne kadar eski kimliğinden uzaklaşmış ve özgün işlevsel ile fiziksel özelliklerini yitirmiş olsa da mevcut kimliğinin sürdürülmesi bu bireyler için önem arz etmektedir (Tablo 13).

Tablo 13. Değerlendirme / *Discussion* (Deniz, 2021).

Değerlendirmeler
Alan kullanıcılarının çoğunluğunu 65 yaş ve üstü kişilerin oluşturması ve genelinin kırk yıla yakın bir süredir Tarsus'ta ikamet etmesi
Katılımcıların yarısından fazlasının lise ve lisans düzeyinde eğitim görmüş olması
Günümüzde Alışveriş amaçlı bölgeye ziyaretlerin azalması
Turistik amaçlı gezilerin nadir olması / Alanın kullanım sıklığının azlığı
Eski işlevlerin bellekte yer edinmesi / Günümüzdeki işlevlere karşı aitsizlik hissi
Yapıların müdahale öncesi halleriyle duygusal bağ kurulması
Kentsel bellekte ticaret yapılarının varlığı
Esnafın çalışmalara destek vermek istemesi
Yerli kullanıcıların alanı nadir tercih etmesi ve günümüzde kazançların azlığı
Yerel ürünleri tanıtan / yaşatan ürünlerin yeterli seviyede satılmaması
Zanaat faaliyetlerinin devamı için yeterli sayıda bireylerin yetiştirilmemesi

Aldo Rossi (2006); kentlerin, içerisinde yer alan yapılar ile anımsanacağını ve bu yapıların korunması gerektiğini belirterek bu durumu kişilerin hatıralarını hafızalarında saklamalarına benzetmiştir (Rossi, 2006). Dolayısıyla kentsel belleği oluşturan ve hatıralara alınan mekânların hem kentlinin aidiyet duygusunu pekiştirdiği hem de geçmiş ile günümüz arasında bağın meydana gelmesine katkı sağladığı için korunması gerekmektedir. Bu bağlamda hafızanın sürdürülmesine yardım edeceği düşünüldüğünden koruma önlemleri alınmalı ve olası uygulamalar bölgenin kimliğini zayıflatmadan yapılmalıdır. İlaveten insanoğlu alışveriş, çalışma, sosyalleşme, dinlenme gibi eylemler sayesinde birbiriyle iletişim kurduğu için bu eylemlerin yaşandığı anları hatıra olarak nitelendirmekte ve hafızasına kaydetmektedir. Bu nedenle kentsel bellekte süreklilik sadece fiziki yapının korunması ile değil aynı zamanda söz konusu eylemlerin devam ettirilmesiyle de sağlanmaktadır.

Bu nedenle ilerleyen süreçlerde kentsel belleğin kesintiye uğramaması açısından hem alandaki hafıza mekânları muhafaza edilmeli hem de hatıraların meydana gelmesine yardım eden kentsel eylemler sürdürülmelidir.

Bu doğrultuda bölgedeki sosyalleşme ve dinlenme alanlarında düzenli bakım ve onarım çalışmaları yapılarak bireylerin ilgisi bu yöne doğru çekilebilir. Kentlinin birlikte zaman geçirmesine yardımcı olmak amacıyla alanın kimliğine uygun tasarlanan kent mobilyaları alana eklenebilir. Böylelikle genç nüfus tarafından da benimsenip aidiyet kurulacağı öngörülerek hafızanın gelecek kuşaklara aktarılabilceği düşünülmektedir.

Tarihi merkezde yolların genişliği dolaşım alanı için yeterli gelmediğinden ve dükkân önlerine araç park edildiğinden yayalar bölgenin fiziki görüntüsünü hafızasına alırken ve kentsel eylemlerini devam ettiren zorluk çekmektedir. Bu nedenle Sayman ve Abdi İpekçi Caddeleri hariç diğer yollar tamamen yayalaştırılmalı ve araç parkına izin verilmemelidir. Görsel bütünlüğün sağlanması ve algılanabilirliğin artırılması için bez örtüler, tabelalar, kablolar gibi görüntü kirliliği yaratan öğeler kaldırılmalıdır. Ayrıca bölgenin metrekaresi insan sayısına yetmediğinden gündüz vakitleri gürültü kirliliği oluşmaktadır. Özellikle kentli, Saat Kulesi'ndeki çanın sesini duymadığından rahatsız olmaktadır. Dolayısıyla belediye faaliyetleri akşam vakitlerine alınmalıdır. Yeşil bir çevre için ise meydanlar ağaçlandırılmalıdır.

Somut olmayan kültürel miraslar ait oldukları toplumların birer parçası olup hem kendini yaratan kültürün hem de bütün insanlığın ortak belleğidir (Oğuz, 2013). Bu bellek, tarihsel süreklilik içerisinde meydana gelmiştir. İnsanoğlu kültürel hafızasıyla dünyayı algılamış ve yaşantısına yön vermiştir (Çelepi, 2016). Zira kültürel miras, öncelikle onu oluşturan ve koruyan ardından da bütün insanlığın evrensel değeridir. Dolayısıyla korunarak gelecek kuşaklara aktarılmalı her birey için bir sorumluluktur. Ayrıca kentsel belleğin sürekliliği için somut miras kadar somut olmayan kültürel mirasın da sürekliliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu doğrultuda söz konusu mirasın geçmişten kopmaması, kent kimliğinin korunması ve hafızanın sürdürülmesi için ilk olarak gençlere görev düşmektedir (Çelepi, 2016). Bu, hem gençlerin farkındalık kazanmasına katkı sağlamakta hem de ekonomik yönden gelişmelerine imkân tanımaktadır. Çalışma boyunca yapılan irdelemeler ışığında zanaat faaliyetlerinin günümüzde azaldığı ancak halen bölgede pazarlanmaya devam ettiği ve kentli tarafından benimsendiği bilinmektedir. Dolayısıyla hafızanın sürdürülebilirliği için bu faaliyetleri devam ettirecek gençler yetiştirilmelidir. Tarsus'un kültürel mirasını yansıtan el sanatlarının, kenti tanıtıcı hediyelik eşyaların, yöresel ürünlerin, kıyafetlerin alanda satışı azaldığından yeniden kente kazandırılması için bunların kullanıcılara

sunulması arttırılabilir. Somut olmayan kültürel mirasın benimsenmesi amacıyla kullanılmayan dükkânlar yerel kıyafetlerin ve el sanatlarının öğretildiği kurs merkezine, kullanımda olan dükkânların ise ara katları zanaat yetiştirme kurslarına dönüştürülebilir. Hafıza ile kentsel eylemlerin sürdürülmesi, belleğin gelecek kuşaklara aktarılması ve belgelenmesi, ziyaretçiler ve 18-30 yaş aralığındaki bireyler tarafından yerleşimin tarihinin, kimliğinin ve belleğinin öğrenilmesi için fonksiyonu bulunmayan yapılara somut olmayan kültürel miras müzesi ya da arşiv merkezi işlevi verilebilir. Alanın tur güzergâhlarına eklenmesi için bölgenin bellek mekânlarını, işaret öğelerini ve odak noktalarını tanıtan haritalar oluşturulabilir. Tarihi merkezin çekiciliğinin artırılması için meydanlarda sergiler, açık hava sinemaları, tiyatrolar, festivaller ve konserler yapılabilir. Gençlere ve çocuklara kentsel bellek ile kimliğin öğretilmesi için yerel yöneticiler tarafından Tarsus'un somut olmayan kültürel miraslarını benimsetecek aktiviteler düzenlenebilir. Bu sayede kentsel belleğin sürdürülebileceği, kent kimliğinin korunacağı, somut olmayan kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılacağı, alanın sahip olduğu değerler ile birlikte devam edeceği öngörülmektedir.

Yeni yapı çalışmaları, kentsel belleği, kentsel eylemleri ve özgün dokuyu etkileyeceğinden bu yapılar, alanın kültürel, toplumsal, mimari ve ekonomik özellikleri doğrultusunda bölgenin malzemesine, gabarisine ve yapıım tekniğine uygun inşa edilmelidir. Tasarım yarışmaları ile en uygun tasarım anlayışı belirleneceğinden bu tür etkinlikler düzenlenebilir. Ayrıca hafızanın sürdürülmesi için geleneksel mimarinin yanında belleğe alınan betonarme yapıların zemin katları da oluşturduğundan bölge ile kentli arasındaki bağın zedelenmemesi için bu yapıların beraber ele alınması ve koruma ölçütlerine ters düşmeyecek bir biçimde koruma önerilerinin getirilmesi gerekmektedir.

SONUÇ

Kentlerin en önemli mekânsal öğelerinden biri kentlinin günlük ihtiyaçlarını karşılayan, kentsel belleğini meydana getiren ve bireylerin sosyalleşmesine katkı sağlayan kamusal alanlardır. Bu alanlar arasında kente kimlik kazandıran ve geleneksel dokuyu oluşturan tarihi ticaret merkezleri yer almaktadır. Tarihsel süreç içerisinde söz konusu merkezlerde yoğun ticari faaliyetler gerçekleştirildiğinden toplumlar arasında iletişim kurularak anılar biriktirilmiştir. Dolayısıyla bu merkezlerin sürekliliği, belleğin de devamlılığını sağlayarak bireylerin güven duymasına ve mekân ile bağ kurmasına yardım etmektedir. Tarsus ise, konumunun elverişliliği ve fiziksel özellikleri sayesinde tarih boyunca önemli bir kent olmuştur. Limanının varlığı ve ticaret güzergâhlarının kesişim noktasında bulunması ticari

faaliyetlerde ilerlemesine katkı sağlamış ve zamanla önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Fakat 19. yüzyılda Regma Gölü'nün kurutulması, Mersin'in liman kent durumuna gelmesi kentin ticari aktifliğini kaybetmesiyle sonuçlanmıştır.

Günümüzde Şehitkerim Mahallesi'nde konumlanan alan kentin tarihi ticaret merkezini barındırmaktadır. Bu çalışmada; Kamusal alanların sürekliliğinin sağlanmasında kentsel belleğin rolü, Tarsus tarihi ticaret merkezi örneği üzerinden araştırılmıştır.

Sonuç olarak; bölgede geçirilen sürenin fazlalığı ve yerin tarihi-kültürel değeri ile kullanım sıklığı gibi parametreler doğrultusunda söz konusu merkez hedef kitle olan 65 yaş ve üstü kişilerin belleğinde yer edinmiştir. Özellikle bu kişilerin bölgeye manalar yüklemesi ve alanı anılarına alması araştırmanın sonuçlarını desteklemektedir. Fakat günümüzde yaşam standartlarının değişmesi ve gereksinimlerin artmasıyla kentli yeni mekânlara yöneldiğinden tarihi merkez arka planda kalmıştır. Zaman içerisinde gelişigüzel müdahalelerin yapılması, yöresel işlevlerin azalması, bazı yapıların yıkılması ile özgün kent dokusunun zedelenmesi alanın toplumla olan aidiyet duygusuna ve bağına zarar verdiği için kentsel belleğin sürekliliğinin tehlikeye girmesi söz konusudur. Bu nedenle merkez, kentliyle beraber bir anlam ifade ettiğinden toplumla birlikte ele alınmalıdır. Dolayısıyla bölgeye kimlik kazandıran odak noktalarının, işaret öğelerinin, geleneksel yapılar/mekânlar ile bellek mekânlarının korunarak geleceğe aktarılması hafızanın sürekliliğine ve bölgenin bireyler tarafından kullanılmasına katkı sağlayacaktır. Bölgenin bu bağlamda ele alınması ile kentsel belleğin devamlılığı ve tarihi merkezin günümüz ihtiyaçlarına göre tekrardan topluma hizmet verebilmesi öngörülmektedir.

KAYNAKLAR

- Assmann, J. (1997). *Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*. (A. Tekin, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Calvino, I. (2002). *Görünmez Kentler*. (I. Saatçioğlu, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Gönül, B. ve Çakır, H. (2015). Tarihi Yapılarda Mekânsal Belleğin Korunması: İzmit Seka Selüloz ve Kâğıt Fabrikasının Dönüşümü. *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 8(2), 85-110.
- Çalak, I. E. (2012). Kentsel ve Kolektif Belleğin Sürekliliği Bağlamında Kamusal Mekanlar: ULAP Platz Örneği, Almanya. *Tasarım + Kuram Dergisi*, 8(13), 34-47.
- Çelepi, S. M. (2016). Somut Olmayan Kültürel Miras ve Üniversite Gençliği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(3), 15-35.
- Deniz, M. (2021). *Kentsel Bellek Bağlamında Tarsus Tarihi Ticaret Merkezinin Değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi.
- Downs, R. ve Stea, D. (1973). *Cognitive Maps and Spatial Behaviour, Process and Products*, Aldine, 8-26.
- Evlia Çelebi (2006). Evliya Çelebi Seyahatnamesi, (Y. Dağlı, S. A. Kahraman ve R. Dankoff, Haz.), 9. Kitap. Yapı Kredi Yayınları.
- Ganik, K. (2016). *Kentsel Yapıtlar Üzerinden Bir Mekânsal Bellek Okuması: Atatürk Kültür Merkezi (Akm)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Gürz, Ş. (2014). *Alışveriş Merkezlerinin Tarihi ve Kapalıçarşı'nın İncelenerek Modern Alışveriş Merkezleriyle Karşılaştırılması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Haliç Üniversitesi.
- Gürpınar, L. (2009). *Tarihi Yarımada Hanlar Bölgesi'ndeki Avlulu Hanların İncelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Halbwachs, M. (2016). *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi*. (B. Uçar, Çev.). Heretik Yayınları.
- Hume, D. (2009). *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*. (E. Baylan, Çev.). Bilgesu Yayıncılık.

- Kiper, P. (2004). Küreselleşme Sürecinde Kentlerimize Giren Yeni Tüketim Mekânları ve Yitirilen Kent Kimlikleri, *Planlama*, 4, 14-18.
- Küçükkömürcü, B. (2005). *Geleneksel Türk Osmanlı Çarşu Yapıları ve Günümüzdeki Alışveriş Merkezleri Üzerine Bir İnceleme* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Levent, Y. (2016). Mekânın Belleğinden Bellek Mekânlarına: Korumada Değişen Değer Anlayışı ve Kültürel Miras, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Locke, J. (1996). *İnsan Belleği Üzerine Bir Deneme*. (V. Hacıkadiroğlu, Çev.). Kabalıcı Yayınları.
- Lynch, K. (2010). *Kent İmgesi*, Çev. İrem Başaran, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nora, P. (2006). *Hafıza Mekânları*. (M. Emin Özcan, Çev.). Dost Kitapevi Yayınları.
- Oğuz, Ö. (2013). *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*. Geleneksel Yayıncılık.
- Öz, H. (2016). *Tarsus Ticaret Tarihi*. Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası Yayını-3.
- Öz, H. (2020). *Tarsus Tarihi*. Tarsus Belediyesi Kent Yayınları-4.
- Rossi, A. (2006). *Şehrin Mimarisi*. (N. Gürbilek, Çev.). Kanat Kitap.
- Rother, L. (1971). Die Stadte der Çukurova: Adana, Mersin, Tarsus, Ein Beitrag zum Gestalt-, Struktur- und Funktionswandel türkischer Städte. *Tübinger geographische Studien*, 42, Im Selbstverlag des Geographischen Instituts der Universität.
- Say-Özer, Y. (1996). *Ticaret Mekânlarının Oluşum ve Gelişim İlkelerinin İncelenerek Tipolojik Açıdan Sınıflandırılması* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Tarsus Belediyesi, Tarsus Kudeb Arşivi. Son erişim: 22 Kasım 2020.
- Turan, S. ve Ercoşkun, Ö. (2017). Meydanlardaki İsim Değişikliklerinin Kent Belleğine Etkisi: Ankara Örneği. *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 2(1), 55-68.
- URL-1: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim 10 Eylül 2020.
- Ünlü T. (2009). Mekânsal Planlamanın Kentin Biçimlenmesine Etkisi: Mersin Örneği. *Planlama Dergisi*, 3(4), 27-42.